

Božena Balcárová

Da Capo - Od začiatku

alebo

elementárne základy hry na klávesových hudobných nástrojoch

1. časť

Vysokoškolský učebný text pre študentov učiteľského smeru

Súzvuk
Prešov 2007

Recenzenti: Doc. PaedDr. Daniel Šimčík, PhD.
Mgr. Martin Dzurilla

© Božena Balcárová
© Prešovský hudobný spolok *Súzvuk*

ISBN 978 – 80 – 89188 – 16 - 1

OBSAH

ÚVOD	4
1. Zoznámte sa s klávesovým hudobným nástrojom	5
1.1 Spoznávame klaviatúru.....	5
2. Prípravné cvičenia pre ľavú a pravú ruku	8
2.1 Hra zvýšených a znížených tónov.....	8
2.2 Hra piesní pravou rukou.....	9
2.3 Hra piesní pravou rukou – noty s bodkou.....	10
3. Hráme oboma rukami – súbežná hra	12
4. Hra kvintakordu ľavou a pravou rukou	15
4.1 Hráme stupnicu C-dur.....	16
4.2 Hra pravou rukou v rozsahu oktávy.....	17
5. Transpozícia	19
6. Učíme sa hrať sprievody k melódiám piesní ľavou rukou	20
6.1 Jednoduché sprievody k piesňam.....	20
6.2 Spájanie akordov v C-dur - kadencia.....	22
6.3 Cvičíme spôsoby sprievodov ľavou rukou.....	22
7. Hráme piesne so sprievodom ľavou rukou – harmonickými akordmi	24
7.1 Hra sprievodov ľavou rukou – rozklad akordov.....	26
7.2 Hra kombinovaného typu sprievodu ľavou rukou.....	27
7.3 Zahrajme si.....	29
8. Doplnujúci hudobný materiál	31
9. Označovanie akordov - akordické skratky	33
ABECEDNÝ ZOZNAM PIESNÍ	34
LITERATÚRA	35

ÚVOD

Milí študenti, otvárate knižočku, ktorá je určená vám, ale aj každému, kto by sa chcel zoznámiť s klávesovým hudobným nástrojom. V profesii učiteľa na 1. stupni základnej školy alebo v predškolskom zariadení, ktorú ste si zvolili, je okrem odbornej prípravy nevyhnutné **osvojovať si a systematicky ďalej rozvíjať hudobné zručnosti** - vokálne (spevacke), ale aj **inštrumentálne (hra na hudobnom nástroji)**.

Učiť predmet hudobná výchova znamená **otvárať deťom bránu do sveta hudby**, ale **hudbou samotnou**. Hudobná výchova je predmet esteticko-výchovný, v ktorom majú dominantné postavenie vlastné hudobné aktivity žiakov a estetický zážitok. Hra učiteľa na hudobnom nástroji je preto nevyhnutnou podmienkou v hudobno-výchovnom procese.

Ako začať?

- keď som nikdy nenavštevoval (-la) základnú umeleckú školu a nehrám na žiadnom hudobnom nástroji;
- neovládam ani hudobnú teóriu;
- ak okrem toho študujem popri zamestnaní, mám už aj istý vek;
- začínať "od nuly";
- ruky sú už "tvrdé";
- dokážem to vôbec ?

Podobných otázok by bolo iste aj viac, ale odpoveď môžete hľadať aj v tomto študijnom materiáli. Vyššie položené otázky boli spúšťacím mechanizmom, prečo vôbec vznikla publikácia takého druhu, v takejto štruktúre. Je potrebné uvedomiť si, že **jej koncepcia vychádza z reálne existujúcich podmienok a možností**:

- **pri dištančnej forme štúdia je priamy kontakt s hudobným pedagógom minimálny**;
- Da Capo - Od začiatku - začíname „od nuly“;
- osvojovanie hry na klávesovom hudobnom nástroji sa realizuje postupne, v nadväznosti na osvojovaní hudobno-teoretických poznatkov;
- osvojovanie hry sa realizuje pod dohľadom **hudobného pedagóga len čiastočne**;
- každý krok je však metodicky rozpracovaný takým spôsobom, že **publikácia umožní aj formu samoštúdia** na základe dodržiavania postupnosti krokov;
- pri systematickom cvičení sa adept v priebehu jedného semestra dopracuje ku hre piesní v tónine C-dur so sprievodom ľavou rukou, a to prostredníctvom hlavných harmonických funkcií;
- postupujeme relatívne rýchlym tempom, pretože si hru na nástroji osvojujú **dospelí jedinci**;

Uvedomujem si, že v takom krátkom časovom úseku ako je semester štúdia, nebude možné detailne pracovať s technikou klavírnej hry. Je preto na pedagógovi, aby pri priamom kontakte so študentom upozorňoval a „opravoval“ postavenie rúk, a tým (aspoň v minimálnom rozsahu) kultivoval hru na klávesovom hudobnom nástroji. Uvedené upozornenie súčasne súvisí aj s otázkou, **na akom type klávesového nástroja budete cvičiť**. Technika hry je odlišná pri hre na klavíri a na keyboarde.

Naším primárnym cieľom je:

- oboznámiť vás so základmi hry;
- osvojiť si **elementárne** inštrumentálne návyky;
- poskytnúť priestor na cvičenie základného hudobného materiálu;
- cvičenie ďalšieho hudobného materiálu;
- postupné osvojovanie piesňového materiálu, s ktorým sa pracuje v materskej škole a na 1. stupni základnej školy.

Publikácia je len vstupnou, prvou časťou, na ktorú bude nadväzovať druhý diel. Je prirodzeným pokračovaním nastúpenej cesty. Pokiaľ budete postupovať systematicky, na konci semestra si môžete piesne spievať s vlastným klavírnym sprievodom. Želám vám veľa chuti a radosti pri cvičení.

Autorka

1. Zoznámte sa s klávesovým hudobným nástrojom

Klavír je klávesový strunový hudobný nástroj, ktorý sa vyvinul z klavichordu a klavičembala. Prvú klavírnú mechaniku, v ktorej sa struna rozozvučala úderom kladivka na strunu, zostrojil v roku **1709 florentský nástrojár Bartolomeo Cristofori (1635-1731)**. Hudobný nástroj dostal názov piano e forte (ticho a slabo), čím malo byť vyjadrené, že dokáže hrať tóny rôznej intenzity. Korpus (telo) klavíra tvorí drevená skriňa, ktorá súčasne plní funkciu rezonančného priestoru. Na jej čelnej stene sa nachádza klaviatúra (klávesnica), ktorá má 85 až 88 klávesov.

V súčasnosti rozlišujeme tri základné typy klavíra, a to podľa veľkosti, ale aj na základe princípu jeho konštrukcie a spôsobu tvorenia tónu:

Klavír – pianíno - má menšie rozmery než klavírne krídlo, preto je vhodný do bytu, či učební. Struny v korpuse sú natiahnuté zvislo.

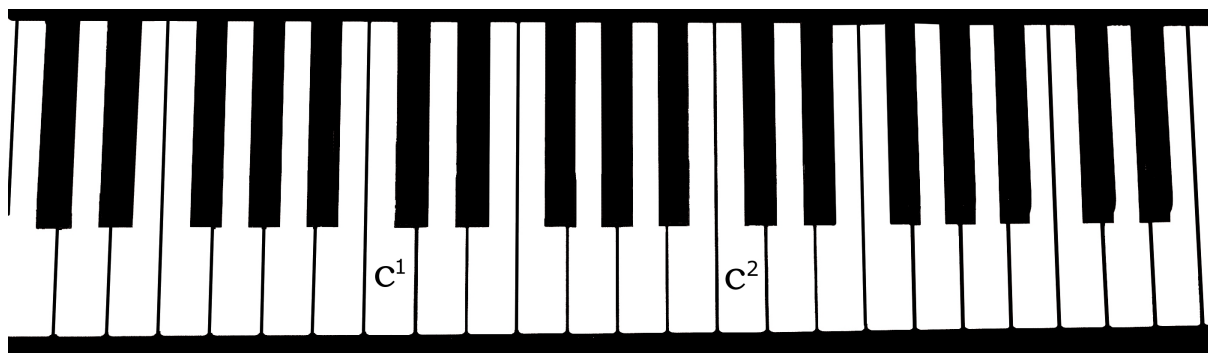
Klavír – koncertné krídlo – už názov prezrádza, že tento typ má veľké rozmery. Korpus sa podobá na rozpäté vtáčie krídlo. Struny sú natiahnuté vodorovne. Využíva sa v koncertných sálach, v nahrávacích štúdiách a pod.

Elektrické pianíno – nemá struny, ale hrá len na základe zdroja elektrickej energie. V súčasnosti sa v domácnostiach, ale aj na hodinách hudobnej výchovy používajú jednoduché elektrické pianína **keyboardy** (čítaj kejbord).

Poznámka – v predaji je veľa druhov elektrických pianín. Pri kúpe takého hudobného nástroja je potrebné, aby mal aspoň tri oktávy a menzúra (šírka klávesu) nebola užšia, ako 1,8 centimetra. Optimálna šírka sú 2 centimetre. Má to nesmierny význam pri osvojovaní techniky hry.

1. 1 Spoznávame klaviatúru

Osvojili ste si základnú škálu nôt, ich výšku a spôsob zápisu do notovej osnovy. Pri hre na klávesovom hudobnom nástroji prenášame kód – notu stlačením prsta na príslušný kláves na klaviatúre. Klaviatúra sa skladá z bielych a čiernych klávesov.

Naučme sa správne zaujať polohu pri hudobnom nástroji

a) Posad'te sa pred nástroj oproti do stredu klaviatúry tak, aby ruky spočívali na klaviatúre a ohyb ruky v lakti bol približne v 90-stupňovom uhle – lakeť je rovnobežný s podlahou. Zo začiatku je lepšie, ak sedíte vyššie a lakeť zvierá tupý uhol. To umožní, aby sa ruky v zápästiach „nelámali“ smerom dole, ale práve naopak, zápästia sa „dvíhajú“ od klaviatúry.

Na klaviatúru máme dočiahnuť prirodzene, teda nie sme príliš blízko, ani sa k nej nenat'ahujeme. Zápästie má byť prirodzeným predĺžením predlaktia. Ruky sú uvoľnené a na klaviatúre spočívajú brušká všetkých piatich prstov kolmo.

Prsty sú ohnuté - zaoblené (v žiadnom prípade nesmú byť vystreté, neprelamujeme ich) tak, aby bol priestor dlane prázdny.

b) Pri hre na klávesových hudobných nástrojoch sa používajú všetky prsty oboch rúk. Pre zvládnutie základov techniky hry je potrebné uvedomiť si, že prsty sa číslujú od 1. po 5. prst od palca k malíčku, a to v zrkadlovom obraze pravej a ľavej ruky.

c) Keďže je pri hre na hudobnom nástroji nevyhnutné súčasne čítať notový zápis, je veľmi dôležité, aby sa *transfer (prenos) zrakového vnemu noty na pohyb prstov na klaviatúre urýchlil* a čo najskôr zmechanizoval. Je to proces, ktorý je potrebné cvičiť uvedomene. Ku základnými podmienkam patrí:

- * znalosť notového písma;
- * znalosť klaviatúry (vedieť „nájsť“ ktorýkoľvek tón bez zaváhania);
- * pri hre sledovať notový zápis, súčasne hrať bez sústavného „pozerania“ na ruky.

Úlohy:

1. Hľadajte na klaviatúre všetky tóny „c“ (kláves pre tón „c“ sa nachádza vždy pod prvým z dvojice čiernych klávesov).

Podobne hľadajte klávesy pre tóny: d, e, f ...

2. Hľadajte na klaviatúre príslušné tóny jedným prstom.

Zásady hry pri výmene prstov na klaviatúre

- po doznení jedného tónu prst opúšťa kláves;
- prirodzene hneď nastupuje prst ďalší (v poradí podľa notového zápisu);
- výmena prstov musí byť plynulá - nesmú zniesť súčasne dva tóny.

3. Hrajte podľa nôt piatimi prstami - zvlášť pravou a zvlášť ľavou rukou

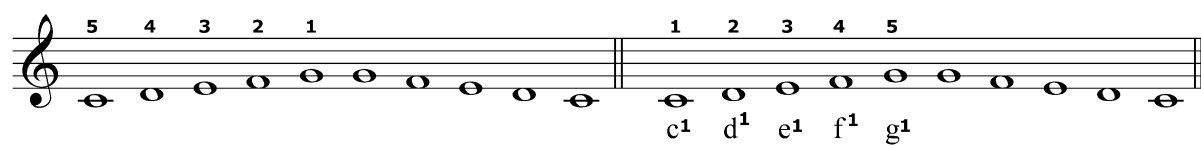
- a) v pomalom tempe;
- b) tempo postupne zrýchľujte;

Poznámka:

Čísla nad notami označujú prstoklad. Dôležité je položiť prst príslušnej ruky na kláves, ktorý zodpovedá menu noty v notovom zápise.

Ľavá ruka:

Pravá ruka:

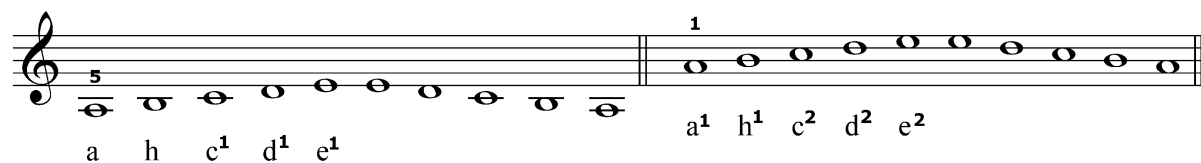
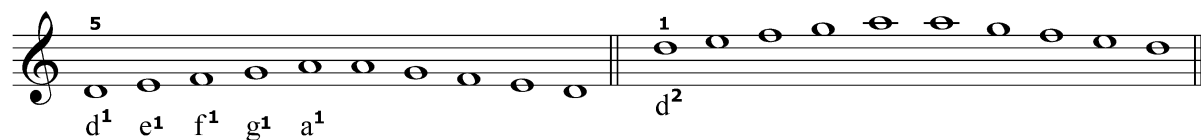
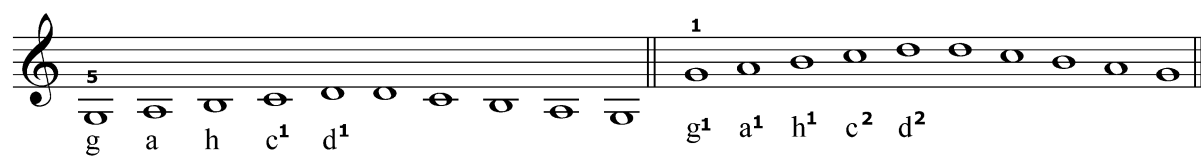

Precvičujte:

Pri cvičení postupujte ako v predchádzajúcej úlohe. Pozor, ***poloha rúk sa mení od iného tónu!***

Ľavá ruka:

Pravá ruka:

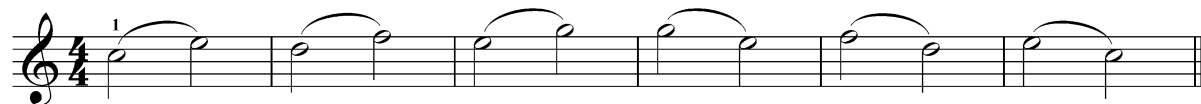

2. Prípravné cvičenia pre pravú a ľavú ruku

Aby sme nadobudli istotu pri hre a súčasne uvoľňovali ruky a prsty, je nevyhnutné hrať tóny nielen za sebou, ale aj v rôznom poradí. Je to príprava na ďalšiu hru piesní a iných melódií.

Úloha: - hrajte v miernom tempe;
- tempo postupne zrýchľujte.

Pravá ruka:

Ľavá ruka:

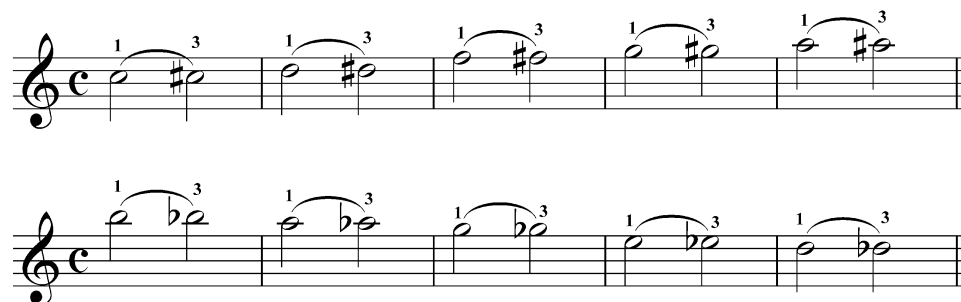

2. 1 Hra zvýšených a znížených tónov

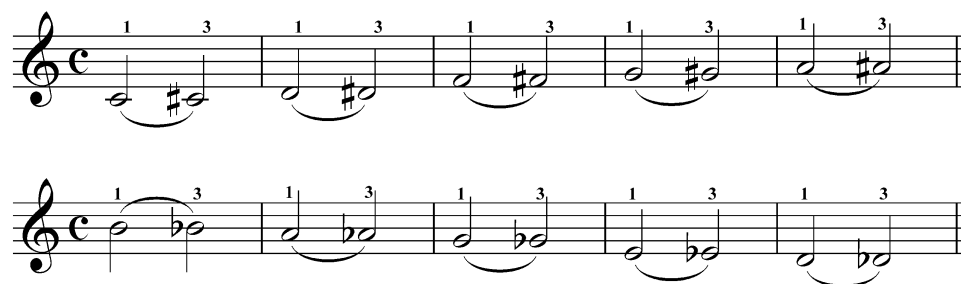
Zistili sme, že tóny môžeme zvyšovať, znižovať, prípadne zrušiť predchádzajúce zvýšenie alebo zníženie. Pre bezpečnú orientáciu na klaviatúre „hľadajte“ príslušné tóny v notovom zápise a hrajte ich jedným prstom pravej ruky.

Precvičujte pravou rukou:

Precvičujeme ľavou rukou:

Hrajte pravou rukou:

2. 2 Hra piesní pravou rukou

Pred vlastným začiatkom hry je dôležité uvedomiť si:

- orientáciu prstov, teda ktorým prstom hráme, resp. od ktorého tónu začíname hrať, nájdeme v označení prstokladu (číslo nad alebo pod príslušnou notou v notovom zápise);
- taktové predznačenie;
- predznamenanie - v akej tónine je notový zápis.

Pôjdeme my do lesíka

Mierne Slovenská ľudová

Pôj - de - me my do le - sí - ka, chy - tí - me si za - ja - či - ka.

Heš, za - ja - čik, heš, heš, a ty za ním bež, bež.

Dajže, ó, Bože, ten deň veselý

Mierne pieseň koledníkov

1. Daj - že, ó, Bo - že, ten deň ve - se - lý

a po - naj - pr - ve hos - po - dá - ro - vi.

2. Hospodárovi a hospodine
a pritom, pritom, celej rodine.

3. Panna Mária, ty Panna čistá,
Čo porodila Ježiša Krista.

4. Porodila ho, okúpala ho
a svätým krížom prežehnala ho.

Číčence, číčence

Mierne rýchlo

slovenská ľudová

2. Číčence, číčence na štyri tance, málo nás, pod', Evka, pod', medzi nás.

3. Číčence, číčence na štyri tance, veľa nás, chod', Evka, chod' preč od nás.

Precvičujte:

Na zelenej lúke sedí zajac

Živo

slovenská ľudová

Mám ručníček, mám

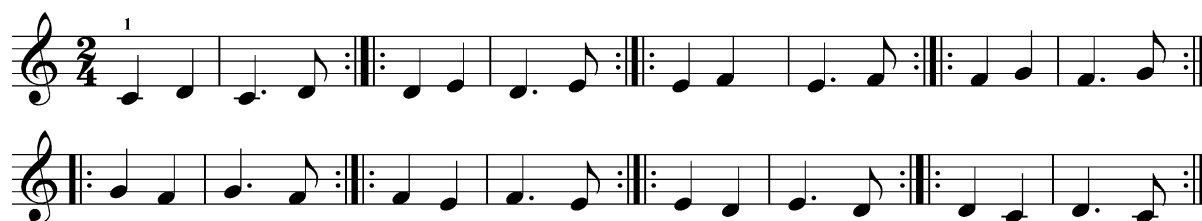
Krokom

slovenská ľudová

2. 3 Hra piesní pravou rukou – noty s bodkou

Prípravné cvičenie:

Bola babka

Veselo slovenská ľudová

1. Bo - la bab ka, ma - la cap ka, cu pi, lu pi, cu pi, lu pi, ma - la cap ka.

2. Poslala ho na kopačku
cupi, lupi, cupi, lupi na kopačku.

3. Doniesol jej prázdnu kapsu
Cupi, lupi, cupi, lupi, prázdnu kapsu.

Sedemdesiat sukieň mala

Veselo slovenská ľudová
(1. časť)

Se - dem - de - siat su - kien ma - la a pred - sa sa ne - vy - da - la.

Precvičujte:

Symfónia „Z nového sveta“ - úryvok

Antonín Dvořák

F. Beyer
(1. časť)

3. Hráme oboma rukami – súbežná hra

Pri hre na klávesových hudobných nástrojoch hráme oboma rukami. Notový zápis je zaznamenaný vo dvoch spojených notových osnovách nad sebou:

- vrchná notová osnova = zápis pre pravú ruku
- spodná notová osnova = zápis pre ľavú ruku

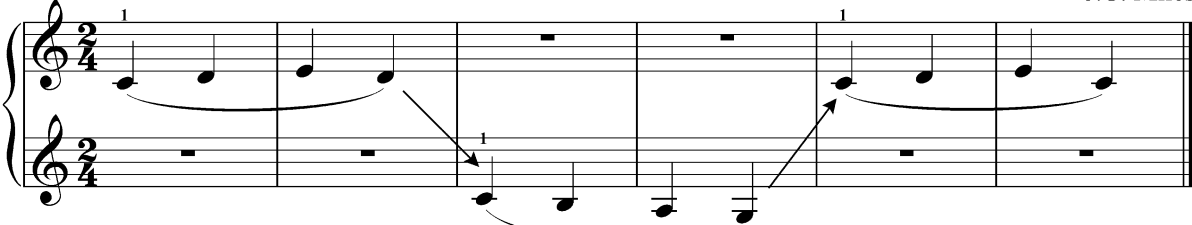
Pri cvičení skladby je dôležité, aby boli technicky zvládnuté obidve ruky. Preto cvičíme osobitne pravú a ľavú ruku. Po nacvičení, hru oboma rukami spájame. Odporúčame zvykať si od začiatku čítať notový zápis zdola nahor, teda od ľavej k pravej ruke. Cvičíme v miernom tempe, uvedomujeme si časový priebeh jednotlivých hodnôt nôt.

Úlohy:

- * cvičte najprv pravou rukou;
- * potom cvičte ľavou rukou;
- * spojte hru pravej a ľavej ruky;
- * hrajte oboma rukami v predpísanom tempe.

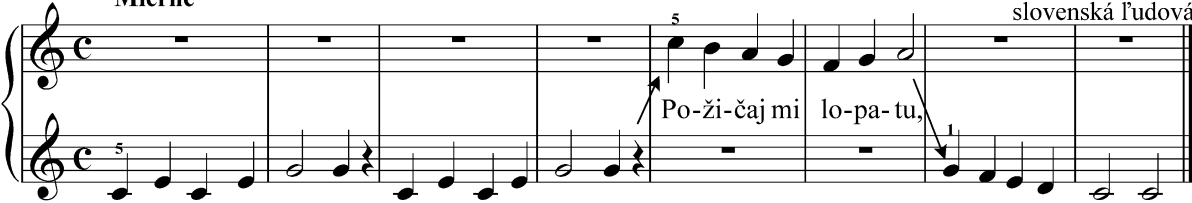
Ak si pozorne prezriete notový zápis nasledujúcich piesní, zistíte, že *v skutočnosti pravá a ľavá ruka nehrajú súčasne*.

J.C. Miles

Jedna druhej riekla

Mierne slovenská ľudová

Jed-na dru-hej rie-kla, keď ko-lá-če pie-kla, keď si už na - pie-kla.

Úlohy:

- * skladbu hrajte podľa notového zápisu;
- * hrajte o oktavu vyššie.

Púštne bubny

V ďalších skladbičkách už obidve ruky hrajú súčasne!

Pieseň je v 4/4 takte a začína *predtaktím* – poslednou štvrtou dobou. Posledný takt má teda len tri doby.

Pod tou skalou

Mierne americká ľudová

Óda na radosť

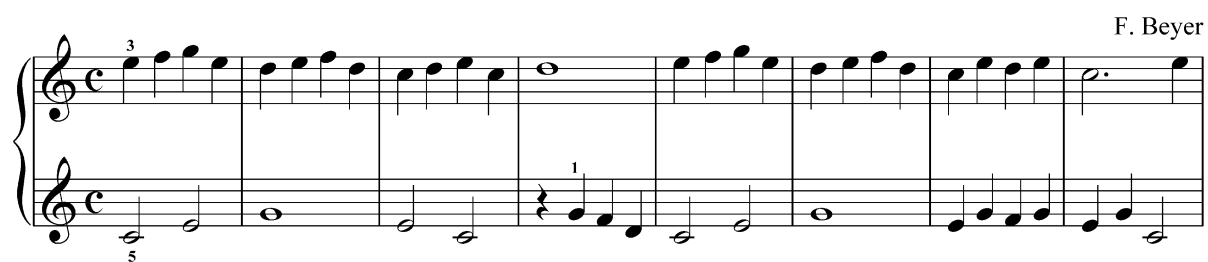
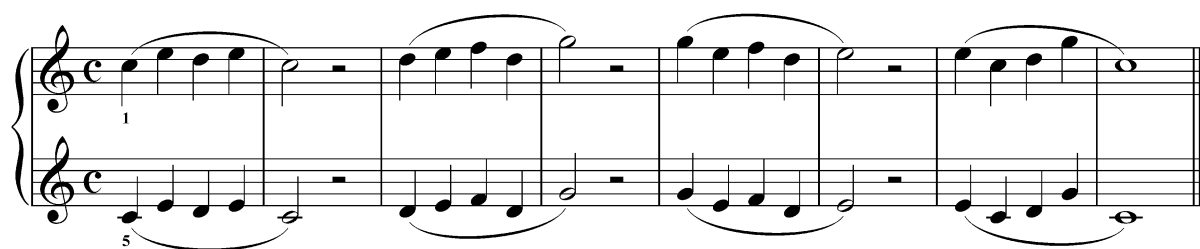
Slávnostne L. v. Beethoven
(sprievod autorkou zjednodušený)

Precvičujte:

Pomalý valčík

V nasledujúcom cvičení hrajú paralelne obidve ruky. Už podľa notového zápisu zisťujeme, že **pravá aj ľavá ruka hrajú tú istú melódiu**, teda hrajú **unisono**. Pri spájaní rúk (po predchádzajúcom nacvičení pravej a ľavej ruky osobitne) ľahko zistíte, ak sa pomýlite, pretože nebudú znieť tie isté tóny v oboch rukách.

4. Hra kvintakordu ľavou a pravou rukou

So štruktúrou kvintakordu sa v hudobnej teórii stretnete neskôr. Začíname ho však hrať trochu v predstihu preto, aby sme získali zručnosti v pravej, ale predovšetkým v ľavej ruke. Nadobudnuté zručnosti využijeme potom pri hre sprievodov k melódiám piesní. Hra kvintakordu má v hre na klávesových hudobných nástrojoch ustálený prstoklad pre ľavú aj pravú ruku.

Ľavá ruka:

Pravá ruka:

The image shows three rows of musical notation for the left and right hands playing the quint chord in C, F, and G major. Each row is labeled with a box containing the letter (C, F, or G) and a treble clef. The left hand (labeled 'Ľavá ruka:') is shown with a 5-3-1 fingering pattern, and the right hand (labeled 'Pravá ruka:') is shown with a 1-3-5 fingering pattern. The notes are: C (C4, E4, G4), F (F4, A4, C5), and G (G4, B4, D5). The notation includes a repeat sign and a final double bar line.

Harmanček

Mierne

hudba: Štefan Kantor
text: Daniel Kozlík

The image shows the musical notation for the song 'Harmanček'. It is in 2/4 time and features a melody with lyrics. The lyrics are: Va-rím, va-rím pre syn-če - ka vo - ňa - vý čaj z har-man-če - ka. Žl-tý kvie-tok v po - li vy-lie-či čo bo - lí. Va-rím, va-rím pre syn-če - ka. The notation includes a repeat sign and a final double bar line.

Tancovala veverička

Ľahko, tanečne

hudba: Ladislav Galko
text: M. Rázusová-Martáková

The image shows the musical notation for the song 'Tancovala veverička'. It is in 2/4 time and features a melody with lyrics. The lyrics are: Tan - co - va - la ve - ve - rič - ka, až kým vy - šla ro - sa, od - pad - la jej pod - ko - vič - ka, do - mov i - šla bo - sá. The notation includes a repeat sign and a final double bar line.

4.1 Hráme stupnicu C-dur

Hra stupnice predstavuje rozšírenie o ďalšie tóny, teda ide o hru v rozsahu ôsmich tónov.

*Precvičujte najprv osobitne ľavú a pravú ruku.

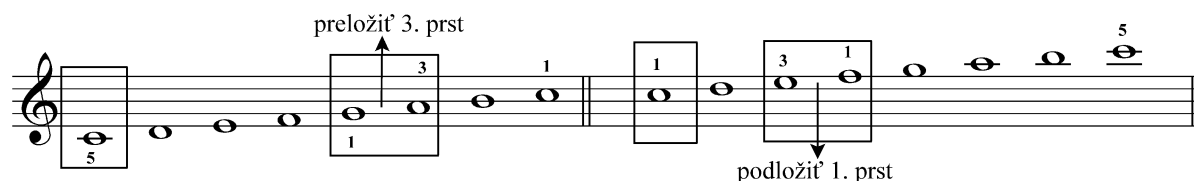
*Sledujte zmenu prstokladu označeného číslom nad príslušnou notou.

a) **Súbežný pohyb** - osobitne ľavá a pravá ruka.

b)

Ľavá ruka – Ľ.r.

Pravá ruka – P.r.

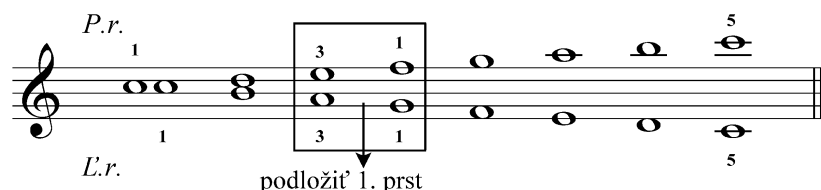

c) **Protipohyb** - hra oboma rukami

Hra stupnice v protipohybe znamená, že obidve ruky začínajú hrať od toho istého tónu. Teda prstoklad je úplne zhodný a **obidve ruky hrajú v zrkadlovom obraze**.

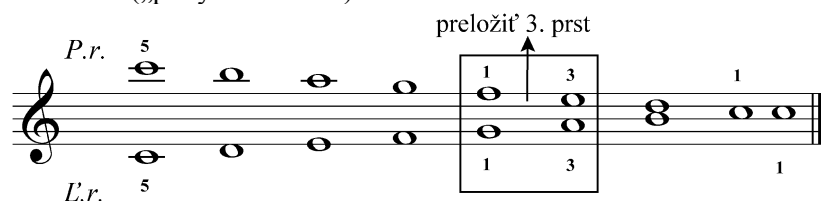
Príprava na hru stupnice v protipohybe - od toho istého tónu, ruky sa od seba vzdiaľujú:

- 1. prst (palce oboch rúk) položte na kláves c1;
- obe ruky hrajú 1., 2., 3. prstom - vzdiaľujú sa od seba;
- pri hraní 3. prstom **sa palce oboch rúk podkladajú** pod dlaň tak, aby mohli hrať ďalší tón;
- pokračujeme opäť hrou od 1. prsta (palca) až po 5. prst (malíček).

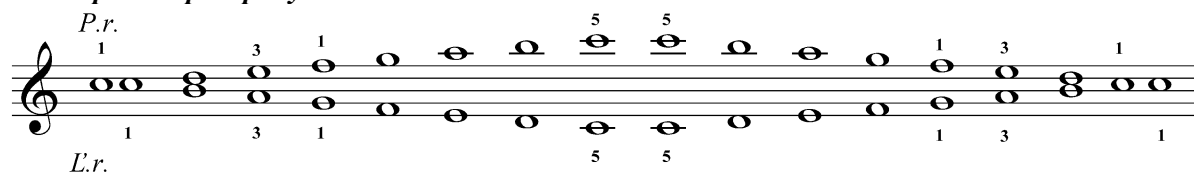

Príprava na hru stupnice v protipohybe opačným smerom – ruky sa k sebe približujú:

- ukončili sme hru tak, že piaty prst ľavej ruky ostal na tóne c1 a pravej ruky na tóne c3;
- budeme hrať opačne, teda ruky sa približujú k sebe;
- začíname 5. prstom oboma rukami a hráme až po 1. prst;
- v momente, keď hrá 1. prst oboma rukami, **preložíme 3. prst na ďalší kláves**;
- dohráme stupnicu 3., 2. a 1. prstom tak, že sa 1. prst oboch rúk dostane opäť na jeden kláves - na tón c2 („prsty sa stretnú“).

Hra stupnice v protipohybe oboma smermi:

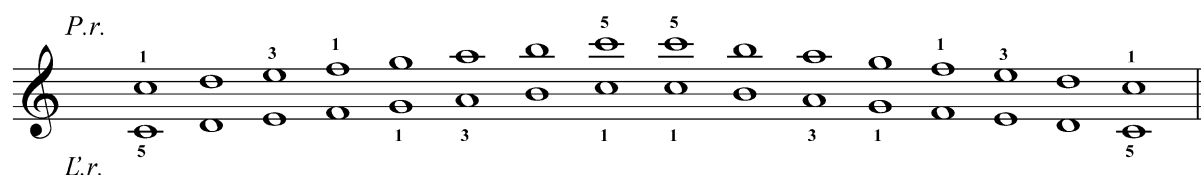

Pokiaľ ste prstoklad zvládli, hrajte celú stupnicu v protipohybe (rukami „od seba a k sebe“) **tak, že pravá ruka začína hrať 1. prstom od tónu c2 a ľavá ruka 1. prstom od tónu c1.**

c) Súbežný pohyb - hra ľavou a pravou rukou súčasne:

Príprava:

- Pre osvojenie tohoto spôsobu hry stupnice je potrebné zopakovať hru pravou a ľavou rukou osobitne ako v príklade na začiatku (po a);
- začíname hrať - ľavá ruka - 5. prst je na tóne malé c1;
- pravá ruka - 1. prst je na tóne c2.

4. 2 Hra pravou rukou v rozsahu oktávy

Osvojenie prstokladu, ktorý sa uplatňuje v stupnici C-dur využijeme aj pri hre piesní. **Pri cvičení si všimajte označený prstoklad.**

My sme malí muzikanti

Veselo hudba a text: Emil Hula

My sme ma - lí mu - zi - kan - ti, my vie - me aj pek - ne hrať,
na bu - bie - nok za - bub - no - vať, na hus - lič - kách fid - lo - vať.
Na tie hus - le fid - li, fid - li, na pís - ťal - ku tid - li, tid - li,
na bu - bie - nok trom - to - rom, až sa tra - sie ce - lý dom.

Vykuklo slniečko

Allegretto hudba: J. Matuška
text: M. Haštová

Vy-kuk-lo sl - nieč - ko za-rán-ky, za-rán-ky, zo-bu-dí na po - li
škov-rán-ky, škov-rán-ky, zo-bu-dí na po - li škov-rán-ky, škov-rán-ky.

Precvičujte:

1. Hrajte stupnicu C -dur v protipohybe a súbežne;
2. Piesne hrajte pravou rukou.

Na dvore býva sliepočka naša

Mierne hudba a text: Emil Hula

1. Na dvo - re bý - va slie - poč - ka na - ša a tá nám bie - le
va - jích - ka zná - ša. Kot - kot - ko - dák, kot - kot - ko - dák!
A tá nám bie - le va - jích - ka zná - ša.

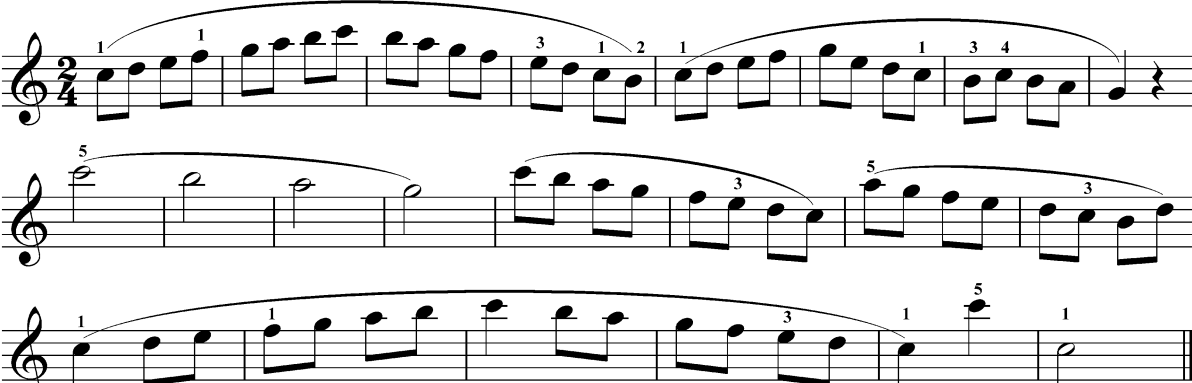
Prosil líšku vlčík

Veselo hudba: Dezider Kardoš
text: Ernest Petřík

1. Pro - sil líš - ku vlčík, nech mu po - dá tíl - čik,
2. Ach, ty hlú - py vlčík, na - čo ti je tíl - čik?
že ho bo - lí v zu - be die - ra, od bo - les - ti sko - ro zmie - ra.
Kto si pek - ne čis - tí zúb - ky, ten ne - po - zná bô - le, smút - ky.
Líš - ka, líš - ka, líš - tič - ka, buď tak dob - rá, dob - ruč - ká.
Vlčík, vlčík, vlčík môj, zub si te - raz pek - ne zhoj.

Pre lepšiu orientáciu a zdokonalenie techniky hry pravej ruky, cvičte nasledujúcu melódiu:

5. Transpozícia

Niekedy potrebujeme hrať a spievať pieseň v inej tónine, než je jej notový zápis. Dôvodom je najčastejšie optimalizácia tóniny k prirodzenej hlasovej polohe detí. Preto musíme pieseň transponovať. **Transpozícia je presný prepis z jednej tóniny do druhej smerom nahor alebo smerom nadol.** Zmenou tóniny toho istého tónorodu (v durovom tónorode alebo v molovom tónorode) sa tonálne vzťahy nemenia. Zjednodušene povedané - melódia piesne ostáva zachovaná bez ohľadu na to, do akej tóniny (v tom istom tónorode) ju transponujeme.

Zahrajte si známu pieseň:

Mám ručníček, mám

Krokom slovenská ľudová

Mám ruč - ní - ček, mám, ko - mu - že ho dám, ni - ko - mu
i - né - mu, len to - mu mi - lé - mu, čo ho ra - da mám.

Pre transpozíciu pri hre na hudobnom nástroji je dôležité:

- melódiu nebudeme prepisovať do novej tóniny;
- uvedomiť si pôvodnú tóninu;
- uvedomiť si, do ktorej tóniny budeme transponovať;
- zistiť, od ktorého stupňa sa začína melódia v pôvodnej tónine;
- začíname hrať v novej tónine s prstokladom z pôvodnej tóniny.

Pieseň Mám ručníček, mám je v pôvodnej tónine C-dur. Chceme ju transponovať o jeden tón vyššie, to znamená do tóniny D-dur. Súčasne zisťujeme, že sa pieseň v pôvodnej tónine začína 5. stupňom, čo je v C-dur tón g1. V tónine D-dur je piatym stupňom tón a1. Piaty prst pravej ruky položíme na tón a1 a hráme melódiu piesne. Prepísaný transponovaný notový zápis teda vyzerá takto:

Mám ručníček, mám

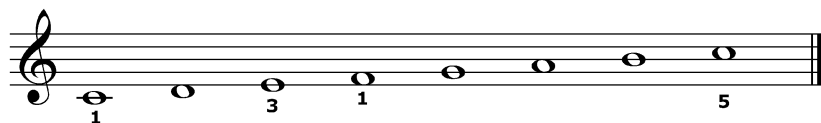
Krokom slovenská ľudová

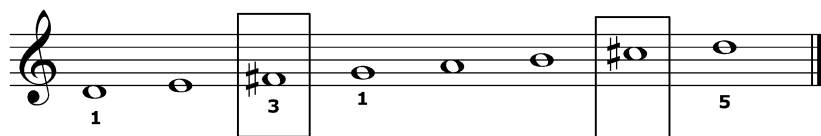
Mám ruč - ní - ček, mám, ko - mu - že ho dám, ni - ko - mu
i - né - mu, len to - mu mi - lé - mu, čo ho ra - da mám.

Porovnajme stupnicu C-dur so stupnicou D-dur. Prstoklad je totožný, 3. a 7. stupeň je v D-dur zvýšený o poltón.

C-dur

D-dur

Pri transpozícii však notový zápis neprepisujeme, ale hráme priamo z pôvodného notového zápisu. V našom prípade by sme notový zápis v C-dur čítali o jeden tón vyššie a hrali v D-dur.

Precvičujte:

Úlohy:

- * vráťte sa k piesňam z predchádzajúcich kapitol (Pôjdeme my do lesíka; Na zelenej lúke; Bola babka;)
- * piesne transponujte do D-dur;
- * notový zápis je v pôvodnej tónine C-dur, ale čítate ho o jeden tón vyššie;
- * hrajte melódiu pravou rukou.

6. Učíme sa hrať sprievody k melódiám piesní ľavou rukou

Osvojili sme si hru piesní a melódií pravou rukou, zatiaľ len v tónine C-dur a súčasne sme ich transponovali aj do tóniny D-dur. V hudobno-pedagogickej praxi je nevyhnutné, aby sme hrali piesne oboma rukami, teda so sprievodom v ľavej ruke. Najprv začneme najjednoduchšími sprievodmi.

6.1 Jednoduché sprievody k piesňam

K melódiám niektorých piesní nám postačia len dva tóny, a to **1. a 5. stupeň** v tónine piesne, teda interval (výšková vzdialenosť) **kvinty** (vzdialenosť 5 tónov). Niekedy ju nazývame aj **gajdošská kvinta**.

Pôjdeme my do lesíka

Mierne
slovenská ľudová

Úloha: * pieseň hrajte podľa notového zápisu

Spôsoby tvorenia sprievodu kvintou v ľavej ruke:

Pôjdeme my do lesíka

1. 2. slovenská ľudová

3. 4.

5. 6.

Úloha:

1. pieseň Pôjdeme my do lesíka a nasledujúce piesne hrajte všetkými spôsobmi;
2. ku každej piesni si vyberte najvhodnejší sprievod alebo kombinujte dva sprievody;
3. *piesne transponujte do D-dur – nezabudnite na transpozíciu sprievodu v ľavej ruke.*

Na zelenej lúke sedí zajac

Živo slovenská ľudová

Na ze-le-nej lú - ke se-dí za - jac, pre-ple-tá nôž - ka - mi a-ko naj - viac.

I ja by tak pre-ple-ta - la, ke-by ta-ké nôž-ky ma-la a-ko za - jac, a-ko za - jac.

Tancovala veverička

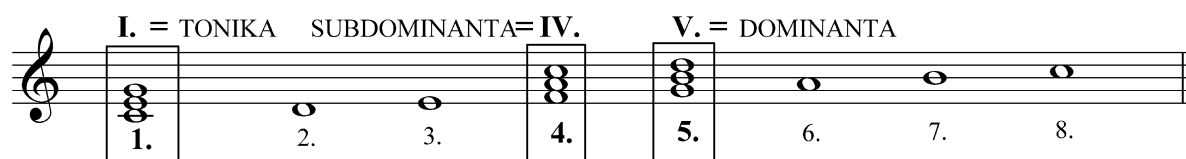
ľahko, tanečne hudba: Ladislav Galko
text: M. Rázusová-Martáková

Tan - co - va - la ve - ve - rič - ka, až kým vy - šla ro - sa,

od - pad - la jej pod - ko - vič - ka, do - mov i - šla bo - sá.

6. 2 Spájanie akordov v C-dur - kadencia

Aby sme si osvojili jednoduché sprievody, ktoré sú tvorené prostredníctvom akordov, je nevyhnutné zvládnuť základné akordy, ktoré nazývame **hlavné harmonické funkcie**. Budete sa o nich učiť neskôr, ale pre potreby hry ich uvádzame už teraz, a to v stupnici C-dur.

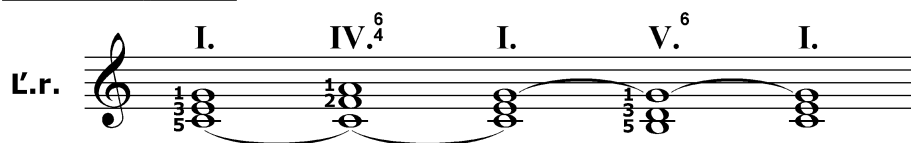

V notovom zápise sú tieto akordy zaznamenané v základnej polohe. Keby sme ich pri sprievode v ľavej ruke chceli použiť v tejto podobe, museli by sme ľavou rukou „lietať“ po klaviatúre. Z uvedeného dôvodu využijeme vlastnosti týchto akordov a naučíme sa ich spájať „najkratšou cestou“. To znamená, že v tejto fáze znalostí z hudobnej teórie si spájanie akordov osvojíme len „mechanicky“ na základe prstokladu. Uvedené spojenie akordov nazývame **kadencia**.

Keďže neskôr budeme hrať sprievody aj v iných tóninách, než len v C-dur, **zapamätajte si:**

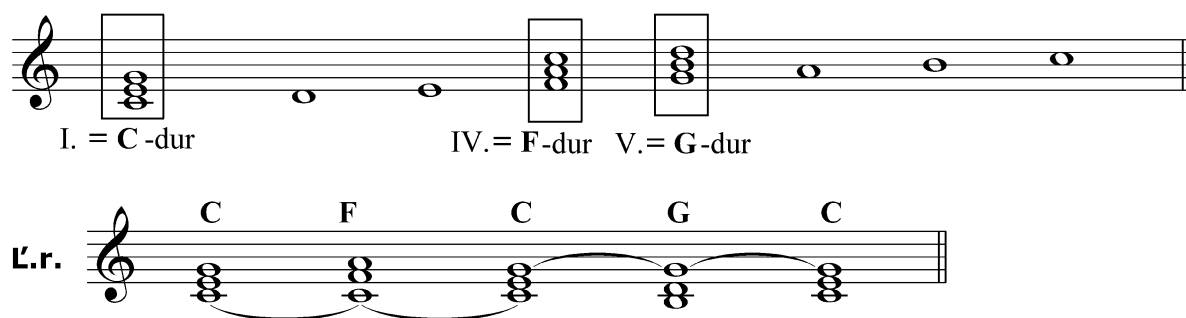
1. **prstoklad je vždy ten istý vo všetkých durových a molových stupniciach pre pravú aj ľavú ruku!**
2. dvojice akordov sú spojené ligatúrou (oblúčikom). V tomto prípade je to upozornenie, že pri zmene akordu **je spoločný tón zadržaný**;
3. pri cvičení je potrebné zdvihnúť ruku od klaviatúry po každom akorde, a tak hrať ďalší akord.
Znamená to, že spoločný tón nedržíme nepretržite.

Kadencia v C-dur:

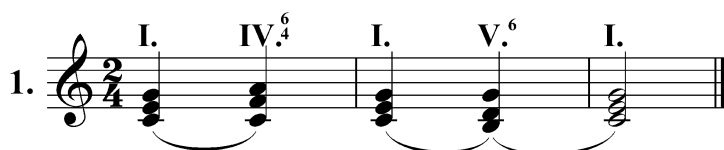
V učebniciach hudobnej výchovy, ale aj pri notových zápisoch piesní napr. v časopisoch, sa akordy neznačia rímskymi číslami s príslušným indexom, ktorý označuje obrat akordu (ako to vidíme v notovom zápise kadencie v C-dur). Bežne sa stretávame s tým, že nad notovým zápisom melódie je zaznamenaný **konkrétny akord**, napr.: C = C-dur, A = A-dur, Dm = d-mol a pod.

Ak sa pozrieme na zápis stupnice C-dur, potom vidíme, že hlavné harmonické funkcie sú súčasne konkrétnym akordom, názov ktorého prezrádza prvá nota a jeho zloženie:

6. 3 Cvičíme spôsoby sprievodov ľavou rukou

a) *sprievody hrané v párnych taktoch (2/4, 4/4...)*

Dôležité upozornenie:

Všetky notové zápisy určené pre ľavú ruku hrajte o oktávu nižšie ako sú zapísané.

Tancovala veverička

hudba: Ladislav Galko

text: M. Rázusová-Martáková

Ľahko, tanečne

Tan - co - va - la ve - ve - rič - ka, až kým vy - šla ro - sa,
od - pad - la jej pod - ko - vič - ka, do - mov i - šla bo - sá.

Úloha: spojenia akordov v príkladoch 2. a 3. precvičujte ľavou rukou

2.

3.

Dôležité upozornenie:

V piesni Tancovala veverička sú v takte v rámčeku až dva akordy. V takom prípade by sme nemohli hrať celý rozklad akordu, preto **hráme len okrajové tóny oboch akordov (viď pr. 4) alebo podľa sprievodu v príklade č.3.**

4.

b) sprievody hrané v nepárnych taktach (3/4)

7. Hráme piesne so sprievodom ľavou rukou – harmonickými akordmi

Úlohy – piesne hráme:

- * nacvičíme melódiu pravou rukou;
- * sledujeme jednotlivé akordy a uvedomíme si konkrétnu dobu, pri ktorej dochádza ku zmene akordu;
- * **akord v ľavej ruke hráme na každú dobu v takte** – platí to v 2/4 takte. V 4/4 takte znie akord na 1. a 3. dobe;
- * hráme oboma rukami v miernom tempe, ale plynulo;
- * nakoniec hráme v zodpovedajúcom tempe, ktoré vyplýva z charakteru piesne alebo podľa označenia tempa na začiatku piesne;
- * **po nacvičení skúste pieseň hrať a súčasne spievať.**

Na zelenej lúke sedí zajac

Živo slovenská ľudová

Poznámka:

V bežných notových zápisoch piesní v učebniciach hudobnej výchovy alebo v časopisoch *sa sprievody pre ľavú ruku nepíšu*. Tak je to aj v nasledujúcich piesňach.

- * melódie už máte nacvičené pravou rukou.
- * pripojte ľavú ruku a pozorne sledujte harmonické funkcie a ich zmenu

Mám ručníček, mám

Krokom slovenská ľudová

Vykuklo slniečko

Allegretto hudba: J. Matuška
text: M. Haštová

Osa a bodliak

hudba: I. Loudová
text: Daniel Šimčík

Pomaly

Pred nasledujúcimi piesňami si zopakujeme sprievod v ľavej ruke, ktorý použijeme pri hraní v 3/4 takte:

Čičence, čičence

Mierne rýchlo slovenská ľudová

Zebra

Veselo

hudba: Belo Felix
text: Edo Drienko

7. 1 Hra sprievodov ľavou rukou - rozklad akordov

Pri tomto type sprievodu využijeme doterajšie poznatky o kadencii a súčasne aj nadobudnuté zručnosti pri jej hre v C-dur. Spôsob sprievodu sa mení. Akordy v ľavej ruke „rozkladáme“. Pripomenieme si tento typ sprievodu:

L. r.

Vykuklo slniečko

Allegretto

hudba: J. Matuška
text: M. Haštová

Úloha: piesne Na zelenej lúke; Mám ručníček, mám; Osa a bodliak hrajte rozkladom akordov (viď s.23, pr. 2 alebo 3)

Spôsob rozloženého akordu môžeme použiť aj pri hre piesní v nepárnych taktach – $\frac{3}{4}$. Zopakujte si tento sprievod a precvičte ho ľavou rukou:

Úloha: piesne Čičence, čičence (s.25) a Zebra hrajte uvedeným typom sprievodu.

7.2 Hra kombinovaného typu sprievodu ľavou rukou

Spev piesní predstavuje v elementárnej hudobnej výchove v materských školách a v predmete hudobná výchova na 1. stupni základnej školy základnú, kľúčovú hudobnú činnosť. Z uvedeného dôvodu je potrebné venovať veľkú pozornosť aj práci s piesňou, teda aj jej hraníu na hudobnom nástroji. Vytvárať vzťah dieťaťa, žiaka k hudobnému umeniu, viesť ho k plnohodnotnému vnímaniu hudby, nezačína „počúvaním“ prvej skladby zo zvukového nosiča. Vnímanie a prežívanie má svoje korene – základy v piesni. Pieseň spievame – reprodukuje, pritom ju môžeme rytmizovať, môže byť sprevádzaná na hudobnom nástroji, môžeme na ňu tancovať atď. ***Pieseň je prvým písmenom v abecede hudby***, ktorú každý jedinec reprodukuje, ale aj vníma a prežíva jedinečným, len jemu vlastným spôsobom. Pokiaľ sa chceme naším hudobno-pedagogickým pôsobením podieľať aj na výchove a formovaní kultivovaného recipienta (poslucháča) hudby, potom máme jedinečnú možnosť naplniť tento ušľachtilý cieľ aj ***vlastnou hrou na hudobnom nástroji***.

Zatiaľ sme si osvojili len elementárne typy sprievodov k melódii piesne. Ale už táto zručnosť nám umožní hrať piesne takým spôsobom, že prijímateľ – dieťa, žiak prežíva pieseň prostredníctvom našej hry aj ako ***určitú konkrétnu hudobnú formu***. Jednoducho povedané, zmenou spôsobu sprievodu v ľavej ruke pri hraní piesne učiteľom, dokáže žiak „odpočúvať“, priam „dešifrovať“ aj jej formu, dokáže zistiť, z koľkých častí sa pieseň skladá. Dokáže to aj bez toho, aby mal akékoľvek vedomosti z hudobnej teórie, a to na základe vnímania a prežívania zmeny, ktorú avizuje zmena sprievodu. Z uvedeného dôvodu budeme nasledujúce ***piesne hrať tak, aby sme kombináciou sprievodu v ľavej ruke rozlíšili aj formu piesne***.

* hráme akordmi harmonicky

Maličká som

Mierne slovenská ľudová

The musical score for 'Maličká som' is presented in three systems. Each system contains a treble staff with the melody and a bass staff with the accompaniment. The melody is written in a simple, accessible style, using a mix of quarter and eighth notes. The accompaniment is written in a harmonic style, using chords in the left hand. The piece is marked 'Mierne' (Moderate) and is identified as a 'slovenská ľudová' (Slovak folk) song. The score is written in G major, indicated by one sharp (F#) on the treble staff. The time signature is 3/4. The piece consists of 12 measures, divided into three systems of four measures each. The melody is simple and catchy, with a mix of quarter and eighth notes. The accompaniment consists of chords in the left hand, mostly triads and dyads. The piece ends with a double bar line.

* sprievod hráme rozkladom akordov (viď s.23, pr. 2 a 3)

Maličká som

Mierne

slovenská ľudová

This musical score is for a piano accompaniment of the song 'Maličká som'. It consists of three systems of two staves each. The first system begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody in the right hand starts with a triplet of eighth notes (G4, A4, B4) followed by a quarter rest, then continues with eighth and quarter notes. The left hand provides a steady accompaniment of eighth notes. The second system continues the melody and accompaniment. The third system concludes the piece with a final chord in the right hand and a sustained chord in the left hand.

* kombinovaný typ sprievodu

Maličká som

Mierne

slovenská ľudová

This musical score is for a combined piano and vocal accompaniment of the song 'Maličká som'. It consists of three systems of two staves each. The first system begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody in the right hand is identical to the first score. The left hand, however, plays a series of chords, primarily triads, which serve as a harmonic accompaniment. The second system continues the melody and the chordal accompaniment. The third system concludes the piece with a final chord in the right hand and a sustained chord in the left hand.

7.3 Zahrajme si

Úlohy:

- analyzujte každú pieseň z hľadiska jej charakteru;
- hrajte sprievod ľavou rukou akordicky;
- hrajte sprievod rozkladom akordov;
- zvolte optimálnu kombináciu oboch sprievodov;
- pokiaľ to harmonická štruktúra piesne dovoľuje, môžete sprievod kombinovať aj s využitím gajdošskej kvinty (viď 6. kapitola).

Harmanček

Mierne

hudba: Štefan Kantor
text: Daniel Kozlík

Va-rím, va-rím pre syn-če - ka vo - ňa - vý čaj z har-man-če - ka.

žl - tý kvie - tok v po - li vy lie - či čo bo - lí. Va-rím, va-rím pre syn-če - ka

Tancovala veverička

Ľahko, tanečne

hudba: Ladislav Galko
text: M. Rázusová-Martáková

Tan - co - va - la ve - ve - rič - ka, až kým vy - šla ro - sa,

od - pad - la jej pod - ko - vič - ka, do - mov i - šla bo - sá.

Húsky biele, húsky

Mierne

hudba: Dezider Kardoš
text: Ernest Petřík

1. Hús - ky bie - le, hús - ky, na - šej ma - lej Zuz - ky,
2. Kde si ich prať má - me, to je všet - kým zná - me:

kde si vy pe - rie - te va - še bie - le blúz - ky?
vo vo - de čis - tuč - kej kú - pe - me sa stá - le.

My sme malí muzikanti

Veselo hudba a text: Emil Hula

My sme ma - lí mu - zi - kan - ti, my vie - me aj pek - ne hrať,
 na bu - bie - nok za - bub - no - vať, na hus - lič - kách fid - lo - vať.
 Na tie hus - le fid - li, fid - li, na pís - ťal - ku tid - li, tid - li,
 na bu - bie - nok trom - to - rom, až sa tra - sie ce - lý dom.

Prosil líšku vlčík

Veselo hudba: Dezider Kardoš
text: Ernest Petrik

1. Pro - sil líš - ku vlčík, nech mu po - dá tí - čik,
 2. Ach, ty hlú - py vlčík, na - čo ti je tí - čik?
 že ho bo - lí v zu - be die - ra, od bo - les - ti sko - ro zmie - ra.
 Kto si pek - ne čis - tí zúb - ky, ten ne - po - zná bô - le, smút - ky.
 Líš - ka, líš - ka, líš - tič - ka, buď tak dob - rá, dob - ruč - ká.
 Vlčíko, vlčíko, vlčík môj, zub si te - raz pek - ne zhoj.

Mám ručníček, mám

Krokom slovenská ľudová

Mám ruč - ní - ček, mám, ko - mu - že ho dám, ni - ko - mu
 i - né - mu, len to - mu mi - lé - mu, čo ho ra - da mám.

8. Doplnujúci hudobný materiál

Čo deťom k šťastiu treba

Mierne Alojz Čobej

Čo všet-ko de - ťom k štas-tiu tre - ba? Sln - ko a mod - rý kú - sok ne - ba.
Pie - sok a v iz - be s hrač-ka - mi dva veľ-ké boz - ky od ma - my.

Detailed description: The musical score is written on two staves in treble clef with a common time signature (C). The melody is simple and child-friendly. Chords are indicated by letters C, F, and G above the notes. The lyrics are in Slovak and are written below the notes.

Na dvore býva sliepočka naša

Mierne hudba a text: Emil Hula

1. Na dvo - re bý - va slie-poč-ka na - ša a tá nám bie - le
va - jíč - ka zná - ša. Kot - kot-ko - dák, kot - kot-ko - dák!
A tá nám bie - le va-jíč-ka zná - ša.

Detailed description: The musical score is written on three staves in treble clef with a 2/4 time signature. The melody is simple and child-friendly. Chords are indicated by letters C, F, and G above the notes. The lyrics are in Slovak and are written below the notes.

September

Mierne rýchlo Daniel Šimčík

1. Do sa - du si, do sa-du si ko - šík ber, už je me-siac, už je me-siac
2. Hru - šku, sliv-ku i ja - bl-čko som si vzal, dob-re som sa, dob-re som sa
sep - tem - ber. Hruš - ky sliv - ky ja - bl - ká, ja - bl - ká,
na - pu - kal. Ho - ci pl - né bru-cho mám, bru-cho mám,
kaž - dý sa ich na - pu - ká, na - pu - ká, na - pu - ká.
eš - te sa ich na - pu - kám na - pu - kám, na - pu - kám.

Detailed description: The musical score is written on three staves in treble clef with a 2/4 time signature. The melody is simple and child-friendly. Chords are indicated by letters C, F, and G above the notes. The lyrics are in Slovak and are written below the notes.

Osa a bodliak

hudba: I. Loudová
text: Daniel Šimčík

Pomaly

Pich o - sa do no - sa, pri kvie - to - čku bo - dliak.
Pich, o - sa do no - sa, joj, a - ko to bo - lí!

O - sa sa už za - sa s nie - kým ne - do - ho - dla.
Pi - chnu - tie o - sou sa veľ - mi ťaž - ko ho - jí.

Čo jej to na - pa - dlo, chce - la dať ži - ha - dlo,
Chce - la dať ži - ha - dlo, do - sta - la pi - cha - dlo,

sa - ma sa o bo - dliak veľ - mi sil - no bo - dla.
vi - del to ko - már a na bo - dliak sa stro - jí.

Povedzte nám pastuškovia

Mierne

koleda

Po-vedz-te nám, pas-tuš-ko-via, čo ste vi-de-li, Vi-de-li
keď ste sa tak o pol-no-ci všet-ci roz-beh-li.

Die-ťat-ko, krás - ne Pa - cho-liat-ko, na-ro-de-né v Bet - le - me.

Už je zima, už je tu

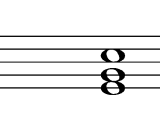
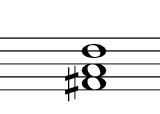
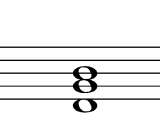
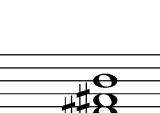
Veselo

slovenská ľudová

Už je zi - ma, už je tu, bu - de - me sa kĺ - zat',
hl'ad' - te, už nám za - čí - na po - tô - čik za - mŕ - zat'.

9. Označovanie akordov – akordické skratky.

Už sme spomínali, že nad notovým zápisom piesne (v učebniciach hudobnej výchovy, v rôznych časopisoch) sa uvádzajú znaky, ktoré označujú akordy príslušných tónin. V prehľade sú uvedené základné durové (durový tónorod) a molové (molový tónorod) akordy. Po každom označení sa nachádza notácia príslušného akordu v jeho základnom tvare (kvintakord) a jeho dva obraty (sextakord a kvartsextakord).

	dur	mol	
C			Cm
D			Dm
E^b			E^bm
E			Em
F			Fm
F[#]			F[#]m
G			Gm
A^b			A^bm
A			Am
B			Bm
H			Hm

ABECEDNÝ ZOZNAM PIESNÍ A SKLADIEB

F. Beyer - č.1 - 14
Bola babka - 11;
Čičence, čičence - 10; 25;
Čo deťom k šťastiu treba - 31;
Dajže, ó, Bože, ten deň veselý - 9;
Harmanček - 15; 29;
Húsky biele, húsky - 29;
Jedna druhej riekla - 12;
Maličká som - 27; 28;
Mám ručníček, mám - 10; 19; 24; 30;
My sme malí muzikanti - 17; 30;
Na dvore býva spiepočka naša - 18; 31;
Na zelenej lúke - 10; 21; 24;
Óda na radosť – úryvok - 13;
Osa a bodliak - 25; 32;
Pod tou skalou - 13;
Pomalý valčík - 14;
Povedzte nám, pastuškovia - 32;
Prosil líšku vlčík - 18; 30;
Pôjdeme my do lesíka - 9; 20; 21;
Púštne bubny – 12;
Sedemdesiat sukien mala - 11;
September - 31;
Symfónia „Z nového sveta“ - 11;
Tancovala veverička - 15; 21; 23; 29;
Už je zima, už je tu - 32;
Vykuklo slniečko - 17; 24; 26;
Zebra - 26;

L I T E R A T Ú R A

- Balcárová, B.: Alfa didaktiky hudobnej výchovy. Prešov: hudobný spolok Súzvuk, 2004
- Balcárová, B. - Kalmárová, L.: Vokálne činnosti. Prešov: Hudobný spolok Súzvuk, 2005
- Burgr, M.: Hra na nástroji. Košice: Rektorát UPJŠ, 1982
- Kopinová, Ľ. - Ružičková, T. – Damboráková, V.: Hudobná výchova pre 1. ročník ZŠ. Bratislava: SPN, 2001
- Langsteinová, E. - Felix, B.: Hudobná výchova pre 2. ročník ZŠ. Bratislava: SPN, 2001
- Droppová, A.: Hráme na klavíri a keyboarde. Prešov: hudobný spolok Súzvuk, 2001
- Lackner, L.: Spievajte s nami. Bratislava: OPUS 1975.
- Lysáková, M. - Kopinová, Ľ. - Podhorná, A.: Piesne, hry a riekanky detí predškolského veku. Bratislava: SPN, 1989
- Miles, J.C.: Začínáme hrať na klavír. Praha: Václav Svojtko a Co. 1998. Z anglického originálu „First Book of The Piano“. London: 1988.
- Šimčík, D.: Pesničkový kalendár. Prešov: Music Graph, 1998
- Šimčík, D. - Schneiderová, M.: Hudba letí, hľadá deti. Prešov: Music Graph, 1999

B. Balcárová

Vydal: Prešovský hudobný spolok ***Súzvuk***

Do tlače pripravil: Martin Dzurilla

Tlač: Tlačiareň Polypress, spol. s.r.o., Levoča

Vydanie: 1., 2007

ISBN 978 – 80 – 89188 – 16 – 1